

a Asbest de seriemoordenaar

Asbest is sinds 2005 in de hele Europese Unie verboden, maar de kankerverwekkende stof zal nog vele jaren duizenden slachtoffers maken. In deze vierdelige reeks onderzoekt Knack een aantal schrijnende asbestdossiers. Deze week zoeken we een antwoord op de vraag waarom het asbestprobleem in België zo lang verzwezen is.

DEEL 4: DE VERBORGEN SLACHTOFFERS VAN DE ASBESTINDUSTRIE

Een handvol topindustriëlen heeft met asbest een fortuin vergaard ten koste van de gezondheid van een onbekend aantal Belgen. De slachtoffers, ook degenen die niets met de industrie te maken hebben, lijden en blijven financieel in de kou staan.

DE ERFENIS VAN ETERNIT

DOOR MARLEEN TEUGELS EN NICO KROLS

Ludo was vreselijk beginnen te zwe-
ten', zegt Annemie De Meyer. 'Dat kwam door de tumorwerking, had de dokter ons uitgelegd. Waarom ik in de nacht van 25 juli wakker werd, weet ik niet meer precies. Ik sliep in de Palliatieve Zorg naast Ludo. Hij zweette niet meer. Toen wist ik dat het gedaan was. Ik ben blij dat het voor middernacht is gebeurd. Anders zouden we nu de verjaardag van Barbara moeten vieren op de dag dat haar papa stierf.'

Ludo was 43 toen hij en Annemie zijn diagnose te horen kregen. Longvlieskanker was ook de ziekte waaraan zijn vader op 59-jarige leeftijd was overleden. Door blootstelling aan asbest als Eternitarbeider in Kapelle-op-den-Bos. Ludo heeft zelf nooit bij Eternit gewerkt, maar moet als kind de moordende, microscopisch kleine asbestvezeltjes ingeademd hebben afkomstig van

de stofjas van zijn vader. Bovendien had het gezin de oprit met asbest verhard. Eternit liet asbestresten gratis oppikken.

Annemie was voor de dood van Ludo afdelingschef bij een supermarkt, maar vervult nu een minder verantwoordelijke functie. Financieel zal het moeilijk worden.

'Toen Ludo ziek werd hebben we van Eternit een schadevergoeding gekregen. We hebben dat achteraf bekeken te snel aanvaard, op het moment dat we het emotioneel moeilijk hadden. Mijn advocaat heeft me verteld dat het bedrag voor de reële geleden schade vele malen hoger moet liggen.'

In vergelijking met Nederland is het bedrag dat Eternit België aan zieke werknemers en hun familieleden betaalt meestal slechts een habbekrats. De vergoeding in Nederland wordt niet stilgehouden, maar openlijk geregeld. Naast 48.000 euro smartengeld ontvangen de slachtoffers er een bedrag dat overeenkomt met de werkelijk

geleden materiële schade die kan oplopen tot 200.000 euro. Daarbij gaat het niet enkel om werknemers en familie, maar ook om sommige milieuslachtoffers die in de omgeving van de fabriek hebben gewoond.

TWEEKOPPIGE GIGANT

Al in 1955 waren er de harde, wetenschappelijke bewijzen van het risico op kanker (Doll) en in 1960 van het verband met longvlieskanker (Wagner). Terwijl vanaf midden jaren tachtig in meerdere landen een verbod op asbest werd uitgevaardigd, bleef de industrie hier produceren tot het Belgische verbod in 1998.

Welke strategische wegen bewandelde de asbestindustrie in België, Eternit op kop, om haar activiteiten te kunnen voortzetten? Waarom zijn er in Europa twee blinde vlekken op de kaart waar het asbestprobleem geen onderwerp is? Niet toevallig zijn Zwitserland en België de thuishavens van de

LUTGARD VAN BUGGENHOUT
'Eternit heeft mijn man van me afgenomen.'

tweekoppige gigant Eternit, respectievelijk aangevoerd door de ondernemersfamilies Schmidheiny en Emsens.

In een rapport voor het Centrum voor socio-politiek onderzoek en informatie (CRISP) uit 1982 lezen we dat de aandeelhouders van Eternit België behoren tot de oude Belgische adel en het kruim van de ondernemerswereld. De familie Emsens was al vroeg in de vorige eeuw een rijke ondernemersfamilie, gewaardeerd voor haar verdiensten tot aan het Hof. De familie bestaat uit verschillende adellijke takken waarvan er tot op vandaag telkens wel enkele leden in de top van de Eternitbedrijven zitting hebben. Guy Voortman, Etienne Van der Rest, Louis Baron de Cartier de Marchienne, Jean-Marie, Stanislas en Claude Emsens, Georges Simonard, Paul Janssen de Limpens, Albert Ridder de Schaetzen van Brienens, Philippe Leemans, Louis Baron de Sadeleer, Jean de Mathelin behoren allemaal tot de

familie Emsens en bekleedden in de jaren tachtig hoge posten in de groep Eternit. Ook namen als Boël, Speeckaert, Piers de Raveschoot en d'Udekem d'Acoz prijken in de Emsens-stamboom. De familie Emsens hield strak de controle over het bedrijf met een weinig transparante bedrijfscultuur. Eternit (en de huidige Etexgroep) trok nooit naar de beurs. Familieleden bekleedden sleutel-functies en stuurden actief het bedrijf. Ook het topmanagement was jarenlang feodaal ingesteld, zeer katholiek en Franstalig. Het onderhield eveneens nauwe contacten met toppolitici van dezelfde ideologische inslag in de jaren dat die het land leidden. Met de gewone arbeiders had de top daarentegen weinig contact.

De lokale gemeenschap had geen benul van wat zich boven haar hoofd afspeelde.

Zo nam de vorig jaar overleden Jean-Marie Emsens geregeld deel aan de meetings die Eternit met zijn directe partners opzet-

te. Daar werd de positie op de markt besproken en de bedreigingen die op de industrie afkwamen. Op de agenda ontbrak nooit het onderwerp 'asbest en gezondheid'.

Jean-Marie Emsens, die jarenlang voorzitter van de raad van bestuur is geweest, nam deel aan de *tour d'horizon* van Parijs op 29 oktober 1979. 'Het zal nodig zijn', besluiten de heren hun vergadering, 'zwaar te investeren om de asbestlobby in Europa op verschillende niveaus te ondersteunen ten opzichte van werknemers en vakbonden, klanten en de politieke wereld. De asbest-industrie gaat op termijn best met de zoektocht naar vervangproducten door, maar het is van het grootste belang dat geen enkel bedrijf asbest opgeeft.'

Jean-Marie Emsens is er opnieuw bij tijdens de tour d'horizon van 24 februari 1981 in Brussel. De houding van de asbestindustrie ten opzichte van de EEG wordt uiteengezet. Bij de deelnemers aan de conferentie overheerst, zo lezen we in het verslag, 'het gevoel dat de industrie moet vechten voor asbest in Europa. Acties moeten zich toespitsen op het betrekken van Europese Parlementsleden bij onze zaak, zeker als ze asbestfabrieken in hun kiesdistrict hebben. Ook moet er actie worden gevoerd om het ►

► vertrouwen op te krikken van de voorschrijvers (architecten, studiebureaus, overheid, nvdr) en gebruikers van asbestproducten.’

Minstens even bedrijvig in het internationale lobbywerk was Etienne Van der Rest, zoon van Marguerite Emsens en jarenlang gedelegeerd bestuurder. Als een duivel in een wijwatervat weerde hij zich tegen het vermelden op de verpakkingen dat asbest kankerverwekkend is. In een brief aan kartelpartner Turner & Newall in 1980 schrijft hij niet te begrijpen waarom het dergelijke expliciete waarschuwing liet aanbrengen. Twee jaar voordien had Van der Rest reeds aangedrongen bij de Britse leden van de AIA (Asbestos International Organisation) ‘hun uiterste best te doen zich voorlopig van de labelling te onthouden omdat dit de productie op het continent in een moeilijke positie zou brengen.’

‘De EU komt overigens in 1983 nog niet verder dan de formulering ‘asbeststof is gevaarlijk voor de gezondheid’, zegt de Nederlandse expert Bob Ruers, ‘ongetwij-

MARIE-ANNE MENGEOT
RTBF-journaliste werd
geïntimideerd door Eternit-top.

feld onder invloed van Eternit, de grootste gebruiker van asbest in de EU-landen.’

A FIGHT FOR LIFE

‘Met de hand op het hart vertelde Etienne Van der Rest ons dat ze hun arbeiders toch nooit aan asbest zouden blootstellen als ze wisten dat het schadelijk was’, herinnert de gewezen RTBF-journaliste Marie-Anne Mengeot zich. Met Salvator Nay maakte ze in de jaren zeventig de eerste reportages over het asbestdrama. Tot twee keer toe kwamen in 1977 vijf leden van de Eternit-top onder aanvoering van gedelegeerd bestuurder Van der Rest naar de studio’s afgezakt. ‘Eigenlijk was het pure intimidatie. Ze probeerden ons het gevoel te geven dat we onze job zouden kwijtraken.’

Ook in 1984 belde Van der Rest om Mengeot en haar producer Salvator Nay te ontmoeten. Toen zou Mengeot voorafgaand aan haar eigen reportage de documentaire *Alice, a Fight for Life* tonen. De film volgt gedurende een jaar de aftakeling van Alice Jefferson en haar al even doodzieke vriendin.

Alice had in de jaren vijftig op haar zeventiende drie maanden in een asbestfabriek gewerkt en kreeg dertig jaar later longvlieskanker. ‘Van der Rest was vooral bevreesd’, zegt Mengeot, ‘voor de emotionele scènes met een jongetje van veertien dat aan longvlieskanker leed omdat het in de garage van zijn vader had meegeholpen. Remvoeringen werden van asbest gemaakt.’ Al in 1982 had het AIC (het door de asbestlobby gefinancierde Asbestos Information Centre) een officiële klacht ingediend bij de Independent Broadcasting Authority en de Health and Safety Commission tegen het uitzenden van *Alice* in Engeland. Etienne Van der Rest was een van de directeurs van de AIC. Hij stierf een paar jaar geleden aan longvlieskanker.

Het contrast tussen de hoofse kaste en de gewone arbeider kon moeilijk groter.

De vestiging van een groot bedrijf als Eternit in 1924 was een zegen voor de werkgelegenheid in de streek van Kapelle-op-den-Bos waar weinig industriële activiteit bestond. ‘Eternit vond hier een gedroom-

10.000 dode Belgen tegen 2020

Professor Kris Nackaerts (UZ Gasthuisberg Leuven) behandelt patiënten die aan asbestgerelateerde longziekten lijden. ‘In 2000 telde men 103 gevallen van kwaadaardig mesotheliom, in 2003 al 150’, zegt Kris Nackaerts. Het gaat hier echter alleen om zieken waarvan het dossier aan een panel werd voorgelegd, want de registratie van mesotheliom (longvlies- en buikvlieskanker) is in ons land niet verplicht. Het aantal gevallen van mesotheliom zal vermoedelijk nog stijgen, net als elders in Europa. In Groot-Brittannië verwacht men – alleen al voor mesotheliom – rond 2020 een piek van 2700 tot 3300 overlijdens per jaar. Als je dat cijfer naar België extrapoleert, krijg je 400 doden per jaar. Of 10.000 doden tegen 2020.’

ANNEMIE DE MEYER
‘We hebben de
schadevergoeding van
Eternit veel te snel
aanvaard.’

mee. De bewustwording kwam er pas begin jaren tachtig toen er heel wat mensen stierven aan asbest.’

VRAAG HET AAN ETERNIT

Op veel bescherming konden de argeloze arbeiders niet rekenen. Vanwege de overheid? Niet echt. ‘Maar er is niks aan de hand, mevrouw.’ Dat was het antwoord dat journaliste Marie-Anne Mengeot stevast te horen kreeg toen ze bij het ministerie van Arbeid navraag deed naar de schadelijkheid van asbest. In ons land werd op een veilige manier met asbest gewerkt. ‘Cijfers konden ze mij evenmin voorleggen. Voor meer informatie mocht ik aankloppen bij Eternit!’ Daar kreeg ze opnieuw te horen dat er geen probleem was. ‘We mochten van Van der Rest altijd komen filmen. “Onze deuren staan altijd open.”’

‘Vreemd’, zegt ook burgemeester Peeters. ‘Ik ben nooit op de hoogte gesteld van problemen die de medische diensten van het ministerie van Volksgezondheid of Arbeid en Tewerkstelling gekend moeten hebben. Ik heb mijn vragen bij de binding die Eternit met die diensten had.’

Niet alleen de overheidsdiensten lieten begaan. De medische dienst van Eternit zelf zette naargelang het uitkwam een andere pet op. Zo was Jacques Lepoutre niet alleen bedrijfsarts en hoofd van de medische dienst, hij vertegenwoordigde ook de industrie tegenover derden. De medische dienst werd in zijn activiteiten bijgestaan door professor Lacquet die als academisch lid van de KU Leuven advies moest uitbrengen. Onder leiding van Lepoutre onderhielden ze contacten voor de industrie met organisaties als de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), de EU, de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), en de eigen lobbyorganisatie Asbestos Information Association (AIA). Beiden namen deel aan congressen waarbij Lacquet verantwoordelijk was voor de teksten. Bij netelige vragen van de media liet Lepoutre zich door Lacquet bijstaan. De details van hun samenwerking staan in een intern document van Eternit.

Asbest, het goud van de jaren 70

DE ASBESTVERWERKENDE NIJVERHEID IN BELGIË. EEN OVERZICHT VAN DE ZWARTE PUNTEN.

JACQUES LEPOUTRE
De bedrijfsarts van
Eternit sprak over
‘reuma op de longen’.

de locatie’, zegt burgemeester Leo Peeters (SP.A). ‘Het kon aan het kanaal de schepen los asbest laten leveren en de afgewerkte producten langs de spoorweg distribueren.’

Het asbest uit de boten waaide op en vloog tot in de tuinen van de omwonenden. Het eenvoudige, ongeschoolde arbeiders-

volk uit de omgeving at zijn boterhammen’s middags op tussen het asbest. Ex-werknemers vertellen verhalen over sneeuwbalgevechten met de vezels.

‘Het gros van de arbeiders was maar tot zijn veertiende naar school geweest en wist niets van de gevaren af’, zegt Frank Jacobs, woordvoerder namens de studiedienst van de Algemene Centrale van het ABVV. ‘Hier is echt sprake van onwetendheid. Maar het is ondenkbaar dat de ingenieurs in de jaren 70 niet van het asbestgevaar wisten. In de helft van de jaren 70 werd het asbest nog getransporteerd met luchtdruk. Als er een lek was, spoot het asbest in het rond. Vanaf 1975 kwamen er ingenieurs die meedachten met de arbeiders en zochten naar beschermingsmiddelen. De ommezwaaier liep niet vanzelf. Toen men stofmaskers begon te dragen, lachten de oudere arbeiders daar-

► Ook professor dr. André Gyselen, een internationaal erkend longspecialist, was adviseur voor Eternit. Zowel Lacquet als Gyselen publiceerden wetenschappelijke studies over de gevolgen van blootstelling aan asbest. Gyselen hield in 1971 een interne lezing bij Eternit in Kapelle-op-den-Bos over de vraag of asbest gevaarlijk is voor de volksgezondheid. Zijn conclusies waren niet gunstig voor Eternit. 'Het enige daadwerkelijke gevaar zit in borstvlies- of buikvlieskanker, een ernstige ziekte waarvan de relatie met zelfs een lichte blootstelling aan asbest niet te ontkennen valt.'

REUMA OP DE LONGEN

Toen huisarts Paul Smits in Kapelle-op-den-Bos zijn praktijk begon, kreeg hij patiënten over de vloer met reuma op de longen. 'Reuma op de longen was de diagnose van bedrijfsarts Lepoutre. Bij mijn weten bestaat die ziekte niet! Het ging in feite om asbestose. Ik maakte voor die patiënten het dossier klaar voor het Fonds voor de beroepsziekten (FBZ). Lepoutre deed dat niet.'

Mengeot bevestigt dat het Fonds in 1980 hooguit vier aanvragen kreeg van Eternitarbeiders, tot pneumoloog Vande Weyer van het FBZ bij Lepoutre op tafel ging kloppen. In 1983 waren er plots 150 Eternitarbeiders met asbestose. Hij wilde verdoezelen dat asbest ongezond was.'

Dokter Lepoutre stierf enige tijd geleden aan longvlieskanker.

De vroegere burgemeesters luidden nooit de alarmklok. Ook burgemeester Leo Peeters zucht nog geregeld van frustratie over het hechte, ondoordringbare netwerk rond Eternit dat zich tot op de hoogste niveaus

ETERNIT 100 JAAR
Prins Filip kwam mee
het jubileum vieren.

Met de hand op het hart vertelde Etienne Van der Rest ons dat ze hun arbeiders toch nooit aan asbest zouden blootstellen als ze wisten dat het schadelijk was.

van het land vertakt. 'Elke inwoner had hier wel een of andere link met Eternit. Net zoals mijn voorgangers overigens. Iedereen weet dat burgemeester Symons die voor mij tien jaar lang burgemeester was, met zijn transportbedrijf jarenlang het vervoer deed voor Eternit. Kapelle-op-den-Bos was voor mijn tijd altijd al een katholiek bastion en dat moet

aardig geklikt hebben met de Franstalige, katholieke top van Eternit.'

Ongetwijfeld konden de arbeiders rekenen op de steun van de vakbonden, ware het niet dat ook zij zich moeilijk uit de greep van de Eternit-top konden worstelen.

Het ACV was in de jaren 70 oppermachtig, met Jos Maervoet als voorman. Het haalde 70 procent van de stemmen, de socialistische en liberale vakbonden respectievelijk ongeveer 25 en 5 procent. 'In deze context speelde het ACV een dominerende rol', zegt burgemeester Peeters. 'Het ACV leunde bovendien nauw aan bij de toenmalige directie.'

'Toen ik in het begin bij de vakbond werkte, ben ik eind jaren 70 nog met mijn dienstverantwoordelijke bij Eternit geweest om te waarschuwen voor de gevaren van asbest', zegt ACV-voorzitter Luc Corteebeek. 'Het probleem werd door de directie niet ontkend, maar de gesprekken liepen niet makkelijk.'

Eternit gaat er ook vandaag nog prat op dat er nooit één dag is gestaakt.

'Klopt', zegt ABVV-woordvoerder Frank Jacobs. 'Eternit voerde een politiek waarin het uiteindelijk toegaf dat asbest gevaarlijk was, maar toch probeerde het volk aan de slag te houden. Wanneer de vakbonden met een eisenpakket voor loonopslag

naar de top trokken, kregen ze vlot toegevingen. Logisch dat de mensen niet gauw tot staking overgingen. Je mag ook niet vergeten dat zo goed als de hele bevolking van Kapelle uit de handen van Eternit at. De eerste taak van vakbondswerking is: zorgen voor werkgelegenheid.'

Werkgelegenheid bleek altijd de belangrijkste drijfveer om het gevaar voor asbest te minimaliseren. Het was het veel gezegde argument van de top en de aandeelhouders om hun handel te kunnen voortzetten. Nochtans strekt het drama ver voorbij de fabriekspoorten.

'Eternit heeft mijn man van me afgenomen', zegt Lutgard Van Buggenhout. De houtzagerij van Van Buggenhout ligt vlak bij het asbeststort van Eternit dat onder een laagje aarde is bedolven, ter afscherming. Enkele jaren geleden overleed haar man door de blootstelling aan asbest, eenvoudigweg door naast het stort te wonen. 'Achter elke gevel in mijn straat is er iemand ziek', foert Lutgard.

Lutgard en haar man zijn lang niet de

enige slachtoffers die niet bij Eternit hebben gewerkt. Werknemers bij elektriciteitscentrales, de NMBS, het leger, de rijkswacht, loodgieters, bouwvakkers, elektriciens liepen eveneens risico. Maar ook wonen in de wijde omgeving van asbestverwerkende fabrieken is gevaarlijk (zie aflevering 2). Zieke ex-arbeiders of hun nabestaanden krijgen op hun verzoek een tegemoetkoming van Eternit. Veel andere slachtoffers blijven in de kou staan.

'Moeten we echt beginnen procederen zoals in Nederland om Eternit eindelijk over de brug te halen?' vraagt Marie-Anne Mengot zich af. 'Pas dan bleek Eternit daar bereid tot het betalen van aannemelijke schadevergoedingen. Ook voor milieuslachtoffers die aan bepaalde voorwaarden voldoen.'

HOOG BEZOEK

Vandaag loopt er welgeteld één burgerrechtelijk proces tegen Eternit. Xavier Jonckheere is een van de weinige gedupeerden die de industrie openlijk met de vinger durft te wijzen. Zijn vader, Pierre Jonck-

heere, was technisch ingenieur bij Eternit in Kapelle-op-den-Bos. Pierre stierf in 1987 aan een mesotheliom, na veertig jaar dienst. Françoise Vannoorbeeck, de moeder van Xavier, had nooit in de asbestindustrie ►

BURGEMEESTER LEO PEETERS
'Mijn voorganger deed met zijn
transportbedrijf jarenlang het
vervoer voor Eternit.'

'Risico inschatten was moeilijk'

DE DIRECTIE VAN ETERNIT WOU ALLEEN VIA WOORDVOERDER ROELAND VERHILLE
EN PER E-MAIL ANTWOORDEN OP DE VRAGEN VAN KNACK.

Waarom krijgen slachtoffers van Eternit in Nederland een hogere vergoeding?

In Nederland bestaat geen Fonds voor de beroepsziekten. Eind jaren 90 werd in Nederland tussen alle betrokken partijen een convenant afgesproken voor de vergoeding van werknemers die mesotheliom ontwikkelen. Dat voorziet in een standaarduitkering van ongeveer 52.000 euro. Uitzonderlijk kan dit meer bedragen.

Waarom betaalt Eternit stilzwijgend een gift aan ex-werknemers en hun familieleden?

Eternit betaalt niet stilzwijgend een gift. Eternit heeft een intern reglement dat duidelijk gecommuniceerd werd aan de betrokken sociale organen en dat meermaals in de pers is verschenen. In België bestaat voor de werknemers een Fonds voor de beroepsziekten. Eternit keert bovenop de uitkering van het Fonds een bedrag van 42.000 euro uit aan mesotheliomslachtoffers. Deze regeling is ook van toepassing op huisgenoten van (ex-) werknemers die mesotheliom ontwikkelen. Eternit heeft tot nog toe geen aanvraag gekregen van een zuiver milieuslachtoffer.

Hoe komt het dat na '73 nog pieken voorkomen in de import van asbest in ons land, als professor Gyselen al in 1971 een lezing houdt bij Eternit in Kapelle-op-den-Bos over de link tussen kleine dosissen asbest en mesotheliom?

Na de Innovation-brand (1967) werd in België veelvuldig gebruik gemaakt van asbest. Het werd sterk aanbevolen vanuit de technische overheidsdiensten in de jaren 70. Op dat ogenblik waren

in de industrie geen betere alternatieven voorhanden. Er bestond de overtuiging, ook bij de overheid, dat een gecontroleerd gebruik veilig was.

Waarom lobbyt de industrie begin jaren 80 verder voor asbest?

De informatiecampagne van de industrie had steeds betrekking op het promoten van een correct en veilig gebruik van haar producten.

Waarom verzet gedelegeerd bestuurder Etienne Van der Rest zich begin jaren 80 tegen de vermelding op de verpakkingen dat asbest kankerverwekkend is?

Verpakkingen met asbest werden sinds het begin van de jaren 80 gelabeld in België. Asbestcement wordt nog steeds beschouwd als een van de minst gevaarlijke toepassingen van asbest, op voorwaarde dat het product in goede staat is. De heer Van der Rest is zelf overleden aan mesotheliom, wat aantoonde dat het inschatten van risico's moeilijk is en dat hij te goeder trouw was.

Is het geen belangenvermenging als bedrijfsarts Lepoutre tegelijk verantwoordelijk is voor de gezondheid van de werknemers én de industrie moet vertegenwoordigen tegenover derden?

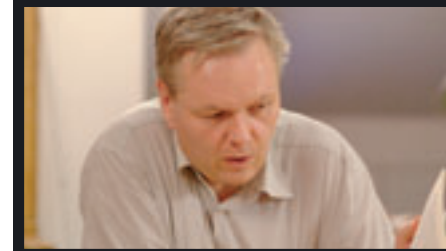
Dit behoort tot de taken van de bedrijfsarts. Dokter Lepoutre was verantwoordelijk voor de opvolging van de medische zaken. Hij adviseerde hierbij natuurlijk ook aan de directie. Zijn overlijden aan mesotheliom toont aan dat het inschatten van de risico's zelfs voor specialisten moeilijk was.

Maffioos

Advocaat Jan Fermon voert de enige burgerrechtelijke zaak die tegen Eternit loopt. Hij heeft zijn conclusies klaar over hoe de asbestindustrie alles en iedereen naar zijn hand zette. 'De industrie is geoefend in het manipuleren van de overheid en het onder controle houden van de regels', verduidelijkt Fermon. 'Ze organiseerde op wetenschappelijk niveau de wet van de stilte en ging op de rem staan van het omschakelingsproces naar een veiligere productie. Ze aarzelde niet om de wetenschappelijke integriteit van tegenstanders als Selikoff in diskrediet te brengen. Allemaal om haar activiteiten te kunnen voortzetten. Zoiets kun je alleen maar maffioos noemen. Eternit speelde een sleutelrol in de industrie en in de

internationale lobby's die door haar werden opgezet. De top van het Belgische zakenleven met blauw bloed was daarbij betrokken.'

JAN FERMON
'De industrie organiseerde
op wetenschappelijk niveau
de wet van de stilte.'

► gewerkt. Ze was bejaardenhelpster. Toch werd er ook bij haar in 2000 longvlieskanker vastgesteld. Wellicht kreeg Françoise de ziekte door het stof dat op de kleren van haar man zat. Bovendien woonde de familie Jonckheere recht tegenover de fabriek van Eternit waar vader Jonckheere werkte. Françoise liet daarom ook de longen van haar vijf zoons controleren op asbestschade. Haar vermoeden was juist. Alle vijf hebben ze verhardingen en littekens op de longen, in dezelfde mate als bij Eternitarbeiders. Voor Françoise was de maat vol. Zij startte een proces tegen Eternit. Toen zij enkele maanden later stierf, gingen de zoons door met het proces. Dat Pierre-Paul (43), haar oudste zoon, in 2003 ook aan mesotheliom overleed, hoefde ze niet meer mee te maken. Het proces loopt nog steeds en wordt gevoerd door meester Jan Fermon (zie kader). Intussen is brandweerman Xavier in zijn vrije tijd voorzitter van Abeva, de vereniging voor asbestslachtoffers. Hij richtte de vereniging op na de dood van zijn moeder.

Abeva ijvert voor een erkenning van alle slachtoffers en de oprichting van een Fonds tot schadeloosstelling. Volgens parlementslid Muriel Gerkens (Ecolo) zijn intussen alle partijen bereid haar wetsvoorstel te volgen dat in dit Fonds voorziet. Of het Fonds over voldoende middelen kan beschikken, valt af te wachten. Ons land heeft ook grote nood aan historisch onderzoek om de vervuilde asbestsites in kaart te brengen. In Nederland publiceerde het historisch onderzoeksbureau ReGister zopas dergelijk onderzoek op verzoek van de overheid. Ook is er behoefte aan diepgaand epidemiologisch onderzoek om de precieze draagwijdte van de asbestramp te meten. De sanering van de vele asbestsites komt in ons land traag op gang. De immense kostprijs is voor het grootste deel voor rekening van de belastingbetaler.

Eternit België is er altijd in geslaagd zich ver buiten de publiciteit te houden. Toen het bedrijf vorig jaar zijn honderdste verjaardag vierde, was er een groot feest. Dat kreeg enige luister bijgezet door het bezoek van prins Filip.

**KNACK PUBLICEERT BEWIJSSTUKKEN
OP WWW.KNACK.BE**

**REAGEREN OP DEZE REEKS KAN VIA DE
SPECIALE BLOG OP WWW.KNACK.BE**

DIT ARTIKEL KWAM TOT STAND
MET DE STEUN VAN HET FONDS
VOOR BIJZONDERE JOURNALISTIEK
PASCAL DECROOS

MET DANK AAN DIRK DRAULANS EN CHRIS VERMEIRE.

Baldadigheid

Schokkend geweld, ontmoedigend geweld, wraakroepend geweld en ondraaglijke gruwel... België kreeg het allemaal, geconcentreerd in de tijd. Zelfs correspondenten van buitenlandse kranten willen weten: 'Hoe valt dat sociologisch te verklaren?' Het antwoord is eenvoudig en evident. Sociologisch valt hier niets te verklaren. Vier aangrijpende gebeurtenissen wijzen niet noodzakelijk op een trend. Je kunt er zelfs niet uit afleiden dat onze samenleving gewelddadiger wordt. Ze vergissen zich in het buitenland als ze denken dat kinderen hier meer gevaar lopen dan bij hen.

Sociologisch evident, maar bijzonder onbevredigend is zo'n antwoord. Voor gebeurtenissen die ons sterk aangrijpen, eisen we een verklaring. Toeval bevredigt niet, statistiek evenmin. De mededeling dat de criminaliteit daalt, troost het slachtoffer niet. Tussen statistiek en persoonlijke ervaring gaapt een onoverbrugbare kloof. Maar af en toe gebeurt er iets waardoor abstracte cijfers en persoonlijke ervaring één worden.

Een paar maanden geleden arriveerde ik in de supermarkt terwijl daar grote commotie heerste. Een paar jonge Marokkanen hadden keet geschopt, mensen brutaal voorbijgestoken aan de kassa, de kassierster bedreigd. Een wachtende man wees hen terecht en werd prompt in elkaar geslagen. De daders waren intussen gevlucht. Het slachtoffer zat vernederd bij de zaakvoerder. De kassiersters waren aangeslagen. Niemand was tussenbeide gekomen. Tussen dat *fait divers* en de dood van Guido Demoor gaapt geen kloof. Het ene loopt naadloos over in het andere: een slag die slecht aankomt, een klap te veel, een verkeerde val, details maken het verschil tussen vernedering en dood. De afgelopen dagen hoorde ik talrijke soortgelijke verhalen, met daarin twee verhaallijnen. Eén: 'Ik had Guido Demoor kunnen zijn.' Twee:

'Ik was getuige van baldadig gedrag, van jongeren die een meisje of een oude man lastigvielen, met messen de zetels van de bus kapotsneden... en ik deed niets. Ik had misschien moeten optreden, maar ja, kijk naar wat Guido Demoor is overkomen.' De betekenis van zijn dood ligt in die twee verhaallijnen.

Er zijn geen toelaatbare vormen van ontoelaatbaar gedrag. Als samenleving hebben we blijkbaar de bekwaamheid en de moed verloren om die evidentie te respecteren en te doen respecteren. Na een drama troepen we samen, verwachten we dat onze politici snel initiatieven nemen, drastische maatregelen aankondigen in stoere taal, maar als we eerlijk zijn met onszelf beseffen we dat we met z'n allen schuldig zijn aan de dood van Guido. Lijden zoals dat van Nathalie en Stacy zullen we nooit volkomen kunnen vermijden. Het kwaad bestaat en is onuitroeibaar. Maar we kunnen wel ophouden met het ontoelaatbare zo dikwijls toe te laten. Demoor is niet gestorven aan verkeerde wetten of een gebrek aan wetten, maar aan een gebrek aan handhaving. Tussen zwartrijden en een medepassagier doden, gaapt geen kloof. Het ene sluit, net als baldadigheid naadloos aan bij het andere. Als we als samenleving vinden dat zwartrijden niet erg is, moeten we het openbaar vervoer gratis maken. Als we zeggen dat het niet kan, mogen we het niet toelaten. Niets door de vingers zien, telkens optreden, proportioneel en redelijk. Die taak kunnen we niet overlaten aan de politie of stewards. Het is onze taak, van ons allemaal. Kunnen we ze nog aan? Vandaag waarschijnlijk niet. Daarvoor hebben we te veel en te lang geluisterd naar managers en hun dure consultants. Die hebben iedereen die niet opvallend productief was *weggerationaliseerd*. Dus weg ook met de conducteurs op bussen, trams en metro. Zij hebben de openbare ruimte uitgezuiverd, gesaneerd, tot enkel wat baldadige jongeren en bange burgers overblijven.

MARK ELCHARDUS IS HOOGLEERAAR SOCIOLOGIE AAN DE VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL.